

Petrovics Emil

Eck Imre, a Pécsi Balett és a kortárs zene*

Röviddel a Zeneakadémia elvégzése után ismerkedtem meg Eck Imrével. Az ötvenes évek második felében. Szoros kapcsolataim voltak a tánc-, a néptánc- és balettművészettel, ezen túlmenően: még a pantomim akkortájt újraéledő megszállottjaival is. Ez a számomra kedves világ tette lehetővé, hogy létrejöjjön ez a meghatározó fontosságú barátság, amelyet aligha lehet túlbecsülni, amely szellemi fundamentumot jelentett egy színpadi látomásokkal megáldott táncművész, és egy a színházhoz elszakíthatatlanul ragaszkodó és örökké hű zeneszerző közötti kapcsolat halálig hűséges csodájához.

Talán nem felesleges, ha néhány szót említek a táncsal való – kora ifjúságomig visszanyúló – szellemi és anyagi vonatkozású elkötelezettségeimről.

Ötödikes gimnazista lehettem, amikor 1945 végén tánciskolákban kezdtem zongorázni – tangót, angolkeringőt, majd szvinget, csárdást és egyéb talpalávalót. Majd a Moszkva téri Parasztpárt, a Selmeci utcai Szociáldemokrata Párt, a Táborhegyi Kommunista Párt szombatvasárnapi ötórai teadélutánjain koptattam ujjaimat s a pianínó-billentyűket a falnak fordulva. Rövidesen a rohamos tempóban alakuló néptánc-csoportokhoz pártoltam át, a pénzkeresethez az elkötelezettség társult, alaposan tanulmányoztam Bartók, Kodály, majd később Szervánszky, Járdányi, Ádám Jenő és mások feldolgozásait. Főiskolás koromban a Vasas Együtteshez kerültem, ahol a néptáncgyűttest Szalay Karola vezette. Az a csodálatos balett-táncosnő, aki Bartók Béla Mandarinjának bemutatásaival kapcsolatban kulcsszerepet játszott. Mellette tanultam meg, hogy mi a munka, a felelősség, a megalkuvást nem ismerő szorgalom. András Béla rám bízta a Karola koreográfiájával színpadra állított *Szüreti táncok* című terjedelmes jelenethez megírandó zenét, szimfonikus zenekarra és énekkarra. Ekkor lettem felnőtt, s induló művész, zeneszerző. Az Állami Balett Intézet alapító tanáraként, és akkor már közeli jó barátomként, Szalay Karola sokszor hívott baletttóráira az éppen betegeskedő, vagy nem kívánt kísérők helyettesítésére. Magával vitt Oláh Gusztávhoz, Nádasy Kálmánhoz, Nádasi mesterhez, Harangozó Gyulához és az akkor legfényesebb korszakukat élő balettművészekhez. Páratlan szakértelme, iróniája, műveltsége életem legfontosabb alapjait építgette. Amikor azután visszament a Milánói Scalaba, itt hagyott, mint férfit, de már birtokba vettem tudását, tapasztalatait, biztos ítélőképességét, és a munkába vetett rendíthetetlen hitét. És a táncművészet és a táncművészek világában való magabiztos forgolódásomat.

Amikor láttam Eck Imre már akkoriban is korszakalkotónak vélt koreográfiáját Gluck *Orfeuszának* pokolbéli jelenetében, azonnal tudtam, hogy hol a helyem. Gyagilevről Karola sokat mesélt, s amikor 1960-ban megalakult a Pécsi Balett, világossá vált, hogy valami hasonló – nem csupán táncművészeti – kezdeményezésről van szó. A pannon tájon, ahol már Janus is letette az európai reneszánsz pompás garasait, Budapestről távol, elkezdődött egy a magyar értelmiség javával körülbástyázott szellemi műhely gyors, majd egyre gyorsuló működése. Imre és egy éppen tanulmányait befejező osztály levonult ebbe a városba, egy vállalkozó kedvű igazgató, Katona

* Elhangzott Pécsen, 2010. december 2-án.

Ferenc, és egy engedékeny, és a kultúrára érzékeny politikai háttér hívására és támogatásával. Eck hozzákezdett a munkához.

A bemutatók – némi túlzással – valamiféle zarándoklathoz hasonlítottak. Budapestről, Szegedről, Győről és az ország minden részéből érkeztek táncművészek, színészek, rendezők, írók, költők, festők, zeneszerzők és az újdonságra kiéhezett más értelmiségiek csoportjai.

Petrovics Emil: Salome, 1980. (fotó: Kálmándy Ferenc)

A zeneszerzők. Mert hát itt az ideje, hogy illetékességi területemről szóljak néhány szót. Gyagilev nevét is kimondtam, hiszen mindenki tudja, hogy páratlan az az alkotógárda, amelyet ez a dús-gazdag orosz „producer” vonzott oda világhírű együttese bűvkörébe. Lehetne dobálózni Sztravinszkij, Ravel, Picasso és a többiek nevével, de minek? Az a névsor, amelyet Eck Imre és a Pécsi Balett mozgósított, az is figyelemreméltó, de még annál is több. Egy kis ország legnagyobb mesterei fogtak össze, hogy támogassák az újat, hogy maguk is kísérletezhessenek, hogy a széles közönség előtt próbálghassák megfogalmazni mindazt, amit a koncert-termek még nem tudtak teljességgel magukévá tenni. Eck Imre követelőző újat-akarása ráragadt a zeneszerzőkre, ösztönző ereje, olykor erőszakossága nem hagyta nyugodni a néha már babérkoszorúval megpecsételt életműveket, a pályába még csak belekóstoló fiatalokat, a langyosakat, a lustákat, a gyerekcipőben azóta is éppen csak tipegő elektro-akusztikus kombinátorokat, a könnyű műzsák rabigájában lubickoló rajzfilm-zeneszerzőket, vagy a népművészet, néptánc dogmásodott képviselőit. A később szárba szökkenő új magyar opera alkotói is tőle kapták a legmélyebb indítást. Gondolok itt Szokolay Sándorra például, aki alig írhatta volna meg világhírűvé vált *Vernászát* a pécsi impulzusok nélkül. Természetesen magamat is ideszámítom, meg Balassa Sándort, Durkó Zsoltot, s az idősebb generációból Ránki Györgyöt, Mihály Andrást. A budapesti Operaház Seregi László-féle – a klasszikus és modernebb mozgás- és lépésanyagok keveréséből kialakított – látvány-balettek egyik házi szerzőjévé vált fiatal komponista, Hidas Frigyes is itt kezdte meg balett-zenei karrierjét.

Barátom étvágya nem ismert határokat. Szíve csücske volt Vujicsics Tihamér, a nagy vagonbund, kedvelte az Állami Népi Együttes főzenészt, Gulyás Lászlót, meg az avantgárd képviselőit: Vidovszky Lászlót, Kurtág Györgyöt, Bozay Attilát, Dukay Barnabást, vagy a jazz kiválóságait: Gonda Jánost, Szakcsi Lakatos Bélát és másokat. Mindig arra törekedett, hogy az ő felkérésére írjanak neki zenét, az ő librettó-vázlataira, s csak végszükségben nyúlt meglévő művekhez.

Az együttes első évtizedében rengeteget beszélgettünk, volt, hogy remekül érvelt is, s az is, hogy elakadt a szava, s akkor mozdulatokkal, fintorokkal, jellegzetes kézmozdulatokkal helyettesítette a verbalitást. Sokszor bíraltam, olykor nagyon hevesen, összeférceltnek, hevenyészettnek, mi több: zavarosnak tűnő szavakba foglalt forgatókönyveit, librettóit. „Majd meglátod!” – kiáltott fel a végén, s én gyanakodva vártam a végkifejletet. Vitéink tárgya nem jelent meg a színpadon; amit láttam, nem mutatta fel azokat a jegyeket, amelyekkel a szöveggönyv ékeskedett. Olykor mérgelődtem, de leginkább örültem.

Maros Rudolf: Eufonia, 1982. (fotó: Kálmándy Ferenc)

Sajátságos viszonya volt a zenével. Nem volt kiművelt melomán, de sokkal jobban értette és érezte a műveket, az egymással homlokegyenest szembenálló stílusokat, mint megannyi zenei szakember. Nem vágyott táncos ritmusokra, világos tagolású zenei szövetre. Közlendőit párosította a hangzással. Előfordult persze, hogy kajánkodhattam. Egy alkalommal bementem egyik darabom próbájára, nagy volt az összevisszaságnak tűnő rohángálás, kergetőzés. Zeném véget ért, a táncosok még mindig szaladgáltak. Mikor abbahagyták, megjegyeztem: „Imre, nem vetted észre, hogy vége a darabnak?” „Tényleg nem, majd időben abbahagyjuk.” Aztán hozzátette: „De lehet, hogy nem.” A tudatos komponálást és az öntudatlanságig fokozott rögtönzést tartottam legfőbb alkotói erényének. Bizonyos megnyugvást, érlelődést hozott koreográfusi tevékenységébe a nagy remekművek belopakodása műsortervezési gondolkodásába.

Bartók, Kodály, Verdi, Sztravinszkij, Mozart, Pergolesi, Bach zeneművei megbabolázták képzelőerejét, de nem szegényítették, nem hígították fel. Inkább elmélyítették. Kezdetől fogva törekedett egyfajta filozofikus fogalmazásmódra; leggyakrabban sikeresen, bár volt néhány elvetélt próbálkozása. A zeneművek csúcseit ostromolván mondandója a filozofálgatásból lírába, költészetbe oldódott, s megrázó élményeket szerzett mindazoknak, akik követték azon az úton, amit következetesen járt végig.

A *csodálatos mandarinja*, amelyet a Magyar Televízió még boldog korszakában vihetett képernyőre, a legjobb volt, amit láttam életemben. A *Tavaszi áldozat*, amelyet budapesti látogatása alkalmából a nagy Igor is látott, nem sikerült igazán. Jellemző volt a világfias attitűddel viselkedő zsenire az a válasz, amelyet egy kissé zavarban feltett kérdésünkre adott. „Hogy tetszett az előadás?” – tettük fel a nem túl nagy eredetiségre valló kérdést. Elmosolyodott: „Nem baj.”

Megvilágosító mondat hangzott el. A Pécsi Balett és mindenekfelett Eck Imre olyan pazar teljesítményt kínált fel a hazai és külföldi közönségnek, olyan szellemet, gondolkodást, színpadi megjelenítést összekuporgató és megnemesítő boszorkánykonyhát adott át a magyar értelmiségnek, amelynek fontosságát, hatását mindmáig érezhetjük. Eme varázs-műhely nélkül nem jöttek volna létre mindazok az újdonságok, ama szépségek, amelyeket kiállításokon, könyvekben, színpadokon, koncerteken mindmáig élvezhetünk, s a mely még igencsak ritka kudarcaival is erősítette mindazt, amiért érdemes élni és dolgozni.

Kósa György: Bikasírató, 1982. (fotó: Kálmándy Ferenc)